

УДК 368

Алла Суханова

Alla Sukchanova

СОЦІАЛЬНИЙ РИЗИК ВТРАТИ ЗДОРОВ'Я ЯК ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ СТРАХОВОГО ЗАХИСТУ ЗДОРОВ'Я

SOCIAL RISK OF BREAKDOWN AS A SYSTEM ELEMENT OF HEALTH INSURANCE PROTECTION

У статті розкрито питання соціального ризику в цілому та соціального ризику втрати здоров'я зокрема. Виявлено їх сутнісні характеристики, з'ясовано, що слід розмежовувати загальне розуміння соціального ризику і його трактування для цілей страхового захисту населення від ризиків втрати здоров'я. Систематизовано погляди вчених на економічну природу соціальних ризиків та підходи до їх оцінювання.

Ключові слова: соціальний ризик втрати здоров'я, нейтралізація соціальних ризиків, страховий випадок, компенсація наслідків страхового ризику, ознаки соціального ризику, показники оцінки страхових ризиків, методи й способи управління соціальним ризиком втрати здоров'я.

В статье раскрыты вопросы социального риска в целом и социального риска потери здоровья в частности. Выявлены их существенные характеристики, выяснено, что следует разграничивать общее понимание социального риска и его трактовку в целях страховой защиты населения от рисков потери здоровья. Систематизированы взгляды ученых на экономическую природу социальных рисков и подходы к их оценке.

Ключевые слова: социальный риск потери здоровья, нейтрализация социальных рисков, страховой случай, компенсация последствий страхового риска, признаки социального риска, показатели оценки страховых рисков, методы и способы управления социальным риском потери здоровья.

In the article the problems of social risk in general and social risk of breakdown in particular are considered. Their intrinsic characteristics are revealed, it is found that it is necessary to distinguish general understanding of social risk and its interpretation for the purposes of human insurance protection and the risk of breakdown. The views of scientists on economic nature of social risks and approaches to their assessment are systematized.

Keywords: social risk of breakdown, social risks neutralization, insured accident, compensation of insurance risks after-effects, social risk characteristics, ratings of insurance risks assessment, methods and ways of management by social risk of breakdown.

Сучасне суспільство, на думку соціологів, є «суспільством ризику», поняття про яке були закладені в працях німецького соціолога У. Бека [1] та набули подальшого розвитку в дослідженнях Гідденса [2], К. Лау [3], Н. Лумана [4] та ін. Оскільки будь-яка діяльність людини є потенційно небезпечною, то жоден її вид не можна назвати абсолютно безпечним. Для сучасного суспільства наявність соціального ризику є його визначальною рисою. Існування соціальних ризиків генерується існуванням і діяльністю соціуму, його еволюцією, взаємовідносинами між людьми та соціальними групами, крім того, з розвитком науково-технічного прогресу зростає їх кількість, урізноманітнюються й погіршуються наслідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці соціальних ризиків, їх уникненню, мінімізації та ліквідації наслідків присвячені наукові доробки вітчизняних і зарубіжних вчених, причому спостерігається різка відмінність у підходах до означеного предмета вивчення. Представники як вітчизняної наукової школи, так і ближнього зарубіжжя більшою мірою розглядають соціальні ризики з позицій соціального захисту населення. В роботах економістів, які представляють економічно розвинені країни, горизонти досліджень більш розширені і присвячені проблематиці нових соціальних ризиків, які характерні для постіндустріального суспільства.

Так, У. Бек, Е. Гідденс та Н. Луман започаткували дослідження ризику з соціологічної точки зору. Вони є основоположниками вчення про «суспільство ризику». Л. А. Орланюк-Малицька і С. Ю. Янова [7], В. Д. Роїк [16, с. 27] та інші розглядають соціальний ризик лише відносно працю-

ючого населення та членів їх сімей, аналогічною є й предметна галузь досліджень українських вчених М. П. Шаваріної та Н. В. Шаманської [17]. Наукові доробки М. В. Мниха [19] містять підходи до побудови системи оцінювання соціальних ризиків.

Так, представник західної школи Г. Еспін-Андерсен [12] проводив дослідження у сфері виникнення нових соціальних ризиків, які, в свою чергу, впливають на формування держав нового соціального типу. Його послідовницею в цій царині є Т. І. Коваль [6], роботи якої присвячені дослідженню нових соціальних ризиків, що генеруються суспільствами знань.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Високо оцінюючи результати досліджень науковців, слід зазначити, що розгляд проблеми економічної природи соціального ризику, пов'язаного із втратою здоров'я, виділення його характерних рис для цілей розбудови системи захисту від них потребують нового осмислення, додаткового опрацювання і вивчення.

Головними причинами появи, модифікації, ступеня та величини соціальних ризиків є умови та спосіб життя людей. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), саме цей фактор є визначальним при формуванні здоров'я людини і зіставно з іншими факторами, такими як генетика, стан навколишнього середовища, медичне обслуговування, його вплив становить близько 55 %.

Здоров'я є невід'ємною складовою людських прав, ключовим елементом стабільного економічного розвитку та глобальної безпеки [5, с. 42] і незаперечною цінністю, чинником, що формує людський капітал в цілому та трудовий зокрема.

З цих позицій доцільним є дослідження економічної природи соціального ризику, його місця в системі страхового захисту здоров'я, а також методів і способів управління ним.

Метою нашого дослідження є спроба з'ясувати зміст поняття «соціальний ризик», виявити його сутнісні характеристики, оскільки відсутність чітких критеріїв віднесення ризику до соціального провокує ситуацію, за якої ризики, що за своєю природою є соціальними, не охоплені соціальним захистом, а деякі з них одночасно перебувають в центрі уваги як системи соціального страхування, так і комерційного страхування, та визначити змістовні межі дефініції «соціальний ризик втрати здоров'я».

Виклад основного матеріалу. Основи науки про ризик були сформовані західними дослідниками ще в XVIII столітті, однак, з прикладної точки зору, ризикологія – це доволі молода наука. Завершеної системи виявлення, оцінювання та управління ризиками досі не створено і, мабуть, така мета є недосяжною, оскільки ризик є динамічним і багатогранним поняттям.

На відміну від ранніх робіт з ризикології, автори яких вважали, що соціальні ризики проявляються в ситуаціях, які мають соціальний характер, тобто, викликані не наслідками природних процесів або біологічною суттю людини, сучасні дослідники переконані в тому, що соціальні ризики генеровані знаннями людей в різних галузях і такі ризики є результатом людської діяльності, їх поява зумовлена нездатністю управляти елементами створених людиною систем, використанням не до кінця перевірених на безпечність технологій, а в деяких випадках, навіть, неусвідомленістю майбутніх наслідків діяльності [6]. Т. І. Коваль зазначає, що ризики сучасного суспільства (соціуму) за своєю природою є колективними, що зумовлено характером виробництва та спільністю існування, і виокремлює риси, які відрізняють сучасні погляди на соціальні ризики від традиційних, а саме, такі ризики:

- не обмежені в часі, в просторі та державними кордонами;
- не піддаються чіткому визначенню причин їх появи, тобто їх виникнення зумовлене дією багатьох факторів, взаємодія між якими має нелінійний характер;
- реальні і, водночас, нереальні;
- характеризуються абстрактністю (не завжди їх можливо відчутти безпосередньо та самостійно перевірити існування й прояв);
- складні в управлінні та попередженні (посилення заходів безпеки не завжди приводить до бажаного результату, витрати на попередження можуть бути вищими від витрат самого виробництва чи діяльності);
- поява яких зумовлена подальшими знаннями в певній сфері, приводять до більш повного усвідомлення ризикованості діяльності (системи, технології тощо) та можливих наслідків прояву ризиків і, водночас, чим більш об'ємними є знання, тим більш уразливими є зроблені висновки, навіть за мізерної помилки;
- володіють здатністю трансформуватися в інші види невизначеностей;
- мають, перш за все, наукову природу, оскільки саме розвиток науки продукує появу нових соціальних ризиків [6].

В цілому, ми погоджуємося із визначенням соціального ризику, поданого в роботі Л. А. Орланюк-Малицької, під яким вона розуміє імовірність настання випадкових або незалежних від волі людини подій, що порушують її фізіологічну і соціально-економічну життєдіяльність [7, с. 48], однак у цьому трактуванні відсутні чіткі ознаки, за якими ризик ідентифікується як соціальний.

В українській науковій літературі соціальний ризик розглядається з позиції небезпеки, яка викликає соціальні деформації та диспропорції у функціонуванні й розвитку людини, суспільства, держави [8, с. 29].

Будучи одноставним із думкою А. Альгіна, який зазначає, що соціальні ризики пов'язані зі зміною системи орієнтації в життєдіяльності людини, предметного середовища людини [9], Н. Н. Зленко, крім того, до таких ризиків відносить явища і процеси, що виникають у соціальній сфері, несуть небезпеку соціальної дестабілізації й за своєю структурою є доволі складними, характеризуються специфічними функціями і наслідками, які стосуються усього суспільства в цілому, що, в свою чергу, зумовлює складність їх оцінювання та прогнозування появи, розвитку і величини наслідків [10].

На думку Д. Ю. Федотова, до соціальних ризиків відносяться усі несприятливі події в житті людей, які впливають із усталених форм суспільних відносин (табл. 1).

Таблиця 1

Причини та наслідки соціального ризику*

Причина (несприятлива подія)	Наслідок
старість і безробіття	втрата трудового доходу та зниження звичного для цих громадян рівня персональних доходів
народження дитини та інвалідність	виникнення додаткових витрат відносно рівня особистих витрат, що склалися у суспільстві
травма та хвороба	втрата трудового доходу та виникнення необхідності здійснення витрат на відновлення здоров'я та реабілітацію
смерть ключового члена домогосподарства (годувальника)	втрата основного джерела доходу (на постійній основі) та необхідність здійснення витрат на поховання (одноразові витрати)

*Складено автором на основі опрацювання [11, с. 18].

Цікавим є підхід до класифікації соціальних ризиків запропонований Г. Еспін-Андерсеном, згідно з яким вони поділяються на три групи: класові, плину життя (життєвого етапу), поколінь. Автор зазначає, що такі ризики можуть бути усунені сім'єю самостійно, з використанням ринкових механізмів захисту – комерційного страхування або через державну соціальну політику [12].

Класові ризики – це ризики, які різною мірою характерні для певних класів суспільства (конкретних соціальних груп) та характеризуються неоднаковими можливостями (організаційного, фінансового, матеріального характеру) останніх до їх нейтралізації.

До ризиків плину життя (життєвого етапу) відносяться ризики, ступінь прояву і впливу яких на якість життя людей є неоднаковим на різних стадіях (етапах з позиції віку) життя людини (дитинство, працездатний вік, старість).

Ризики поколінь – це ризики, які характеризуються високою ймовірністю їх успадкування потомками від попереднього покоління та низькою ймовірністю їх самостійного подолання, наприклад, ризик бідності, тому управління ними є прерогативою соціальної держави.

Тому, на думку Мешавкіної Н. О., під соціальним ризиком слід розуміти соціальну ситуацію, яка має негативні соціальні наслідки для статусу індивіда та яка проявляється через погіршення рівня і якості його життєдіяльності [13]. Певне заперечення такого ствердження знаходимо в роботі [11, с. 19], автор якої зазначає, що певні події в житті людини, з фізіологічної точки зору, можуть бути оцінені як позитивні, наприклад, старість – як довголіття людини; народження дитини – як здатність до продовження роду і можливість реалізації такої здатності, водночас, він зазначає, що, з економічної точки зору, настання таких подій спричиняє додаткові матеріальні витрати і логічно їх відносити до соціальних ризиків.

Однак слід зазначити, що в окремих випадках народження дитини і подальші соціальні виплати розглядаються їх одержувачами як основне джерело доходів, тобто така подія веде не до погіршення матеріального стану індивіда чи сім'ї, а навпаки, до його покращення. Такий стан речей характерний

для депресивних регіонів та населених пунктів України. На нашу думку, така ситуація зумовлена недосконалістю державної політики в частині фінансового стимулювання народжуваності, зокрема, недоліками в організації фінансового контролю за витрачанням таких коштів їх одержувачами. І це, певною мірою, породжує фінансове паразитування, що, в свою чергу, є потенційним новим соціальним ризиком.

Під новим соціальним ризиком розуміють ризики, з якими стикаються люди протягом свого життя внаслідок соціальних та економічних змін, які відбуваються в суспільстві [14]. Поява нових соціальних ризиків ініціюється діяльністю держави при реалізації економічної і соціальної політики. В результаті цього в суспільстві можуть бути закладені основи соціального конфлікту, розвиток якого, при певних обставинах, може призвести до руйнації соціальної системи. Передвісниками соціального конфлікту і появи нового соціального ризику є підвищення соціальної напруги у суспільстві.

Ми погоджуємося із думкою більшості вітчизняних та російських вчених, що під соціальним ризиком слід розуміти ймовірну подію в житті суспільства, настання якої веде до дестабілізації та деструктивності усталених суспільних відносин, наслідками якої є зміна (погіршення) матеріального стану та соціального статусу індивіда чи групи людей. Однак, враховуючи багатогранність його прояву та наявність в усіх сферах життєдіяльності людини, для цілей нашого дослідження вважаємо за необхідне звузити наукові розвідки в цьому напрямі, обмежившись соціальним ризиком втрати здоров'я.

В роботі «Социальный риск как объективная основа социального обеспечения» Мачульська Е. Е. стверджує, що слід розрізняти поняття соціального ризику для соціального страхування і для соціального забезпечення [15] і пропонує розглядати соціальний ризик як ймовірну подію, яка є результатом втрати заробітку або іншого трудового доходу, падіння рівня життя нижче значення прожиткового мінімуму, що з об'єктивних соціально-значимих причин створює необхідність соціального захисту населення з боку держави. За такого підходу до змісту соціального ризику відсутній зв'язок між здійснюваною трудовою діяльністю індивіда, його участю в соціальному страхуванні і правом на отримання соціальних виплат.

Тому для цілей соціального страхування дефініція «соціальний ризик» має більш вузько направлений характер. Так, Роїк В. Д. під соціальним ризиком пропонує розуміти ймовірність настання матеріальної незабезпеченості працівників через втрату працездатності внаслідок професійних і загальних захворювань, нещасних випадків або відсутності попиту на робочу силу (трудові ресурси). Водночас, що є дещо дивним, під соціальними ризиками він розуміє і «фактори порушення нормального соціального стану людей у результаті ушкодження здоров'я, втрати працездатності або відсутності попиту на працю (безробіття), що супроводжуються настанням для працездатного населення матеріальної незабезпеченості внаслідок втрати заробітку, несення додаткових витрат, пов'язаних з лікуванням, а для родин – утратою джерела доходу в разі втрати годувальника» [16, с. 27]. Такий підхід до трактування сутності соціального ризику обмежує коло суб'єктів, схильних до соціального ризику (носіїв ризику), лише найнятими працівниками. Солідарні з такою точкою зору і українські вчені Шаварина М. П. та Шаманська Н. В., розуміючи під соціальними ризиками ймовірність різкого зменшення або втрати громадянами та членами їхніх родин тимчасово або назавжди засобів до існування (доходів) за об'єктивними причинами (через досягнення пенсійного віку, у разі втрати працездатності, професійних захворювань, нещасних випадків на виробництві, що призвели до інвалідності, втрати годувальника) [17].

З точки зору стандартів з охорони праці, соціальний ризик – це залежність ймовірності (частоти) виникнення подій, що полягають в ураженні певної кількості людей, які зазнали впливу пожежі і вибуху, від загальної кількості таких людей. В кількісному виразі він оцінюється по ураженню не менше десяти осіб [18], тобто однією із ознак соціального ризику може бути кількість постраждалих – не менше ніж десять осіб.

М. В. Мних для оцінювання соціальних ризиків в сфері соціального страхування пропонує використовувати систему показників, які характеризують:

- частоту настання ризикової ситуації;
- рівень соціальних гарантій при настанні ризикової ситуації;
- обсяг матеріальних витрат щодо компенсації всіх страхових випадків для страхової організації, а також їхню частку стосовно величини заробітної плати всіх застрахованих;
- середню тривалість ризикової ситуації – період між її настанням і переходом до нормальних умов життєдіяльності [19, с. 38].

На нашу думку, для оцінювання соціальних ризиків некоректно використовувати термін «ризикова ситуація», доцільно говорити про страховий випадок як результат реалізації такої ситуації. Як було зазначено вище, сучасне суспільство є суспільством ризику і умови його існування є ризиковими, тобто ризикова ситуація присутня завжди. У джерелі [20, с. 96] ризикову ситуацію визначено як сукупність різних обставин і умов, що створюють певну обстановку для того чи іншого виду діяльності, тобто саме сукупність умов і обставин створюють ризикову ситуацію і виступають причинами ризику.

Крім того, показник рівня соціальних гарантій при настанні страхового випадку – це якісна характеристика і оцінка може бути: «високий рівень», «достатній рівень», «низький рівень», що не несе ніякого інформативного змісту (крім випадків порівняння з еталоном чи кращими зразками), тому варто говорити про розмір соціальних гарантій, які ґрунтуються на мінімальних соціальних гарантіях, таких як мінімальна заробітна плата, пенсія за віком, стипендія, прожитковий мінімум тощо, які, в свою чергу, ґрунтуються на соціальних нормативах.

Крім того, говорячи про обсяг матеріальних витрат, автор допускається помилки, оскільки під матеріальними витратами згідно з ПСБО 16 «Витрати» розуміють вартість сировини та основних матеріалів, що утворюють основу вироблюваної продукції, купівельних напівфабрикатів та комплектуючих виробів, допоміжних та інших матеріалів, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат [21]. Також викликає заперечення твердження В. М. Мниха, що компенсуються всі страхові випадки, ми вважаємо, що відшкодувати можна лише збитки, які мають грошову оцінку, тому правильним було б говорити про компенсацію страхових збитків, що виникли внаслідок страхових випадків і є результатом впливу соціальних ризиків на об'єкт захисту. Відносини з компенсації збитків мають характер перерозподільних, що дає підстави відносити їх до фінансових, визначальною рисою яких є їх грошовий характер. Спірним є також і твердження автора про те, що компенсуються збитки за всіма страховими випадками, а як же ті випадки, коли, наприклад, страхова компанія відмовляє у здійсненні страхових виплат/страхових відшкодувань на законних підставах (доведене шахрайство, навмисні дії страхувальника чи застрахованого тощо).

Також обмежено розглядати лише витрати страхових організацій, тобто автор, говорячи про механізми ліквідації наслідків соціального ризику, відкидає можливість компенсації збитків за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, позабюджетних соціальних фондів та фондів самострахування господарюючих суб'єктів. Незрозумілим також є економічний зміст такого пропонованого показника, як частка матеріальних витрат (на нашу думку, автор мав на увазі страхові виплати) стосовно величини заробітної плати всіх застрахованих.

Останній показник – середня тривалість ризикової ситуації – період між її настанням і переходом до нормальних умов життєдіяльності – також позбавлений будь-якого економічного сенсу, а якщо нормальні умови життєдіяльності не настають (постійна втрата працездатності – інвалідність, смерть) або ж об'єктивно настати не можуть – старість. Можливо, автор мав на увазі законодавчо визначений термін, протягом якого здійснюються такі виплати.

З сутнісних позицій соціальний ризик характеризується загальними і специфічними ознаками. До загальних відносяться:

- об'єктивний характер, їх настання не залежить від волі та бажання певної особи чи групи людей;
- імовірність настання;
- втрати від реалізації несприятливої події можуть бути оцінені у грошовому виразі.

Специфічними ознаками соціального ризику є:

- місце виникнення – соціальна сфера суспільства;
- наслідок реалізації такої події – зміна у бік погіршення матеріального, життєвого та соціального рівня особи чи групи людей;
- перелік таких подій та їх зміст є чітко визначеними законодавчими актами країни, тобто не підлягають розширеному тлумаченню;
- визнання державою, що спричиняє факультативну участь останньої в усуненні наслідків їх прояву, що зумовлює появу, зміну або ліквідацію правових відносин із соціального забезпечення громадян;
- кількість постраждалих не менше десяти осіб.

Обов'язок сучасної цивілізованої держави – зменшувати, локалізувати та усувати наслідки соціального ризику – визначається змістом соціальної функції держави і знаходить своє відображення у соціальній політиці, яка реалізується через соціальний захист та соціальні гарантії.

Конституція України містить норму, яка характеризує нашу державу як соціальну, в статті 3 сказано: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються ... найвищою соціальною цінністю» [22, ст. 3].

Таким чином, соціальний ризик – це сукупність імовірних подій, що мають об'єктивний характер, настання яких зумовлюється соціально-значимими причинами, наслідками їх реалізації є погіршення життєвого, матеріального та соціального становища особи чи групи людей, та зумовлюють факультативну участь держави в побудові системи нейтралізації негативних наслідків їх настання.

Основними соціальними ризиками, пов'язаними із втратою здоров'я, є витрати на медичні послуги з метою відновлення здоров'я, реабілітацію й догляд та втрата трудового доходу, викликана неможливістю продовжувати професійну діяльність через хворобу, професійне захворювання чи інвалідність. Особливістю таких ризиків є те, що вони чітко ідентифіковані і держава бере на себе відповідальність (повну чи часткову) за їх наслідки, а також визначає методи і способи їх нейтралізації шляхом створення відповідних інститутів. Діяльність таких інститутів базується на формуванні спеціалізованих (цільових) фондів грошових коштів, призначених для фінансування заходів, пов'язаних із компенсацією втрат внаслідок реалізації соціальних ризиків втрати здоров'я із застосуванням відповідних фінансових механізмів.

Висновки. Об'єктивне існування соціального ризику в цілому та соціального ризику втрати здоров'я зокрема вимагає наявності механізмів матеріального захисту від їх негативного впливу, тобто, інакше кажучи, зумовлює потребу у формуванні системи управління ризиками. Управління соціальними ризиками втрати здоров'я – це цілеспрямований вплив спеціальних інститутів на визначені ризики, що полягає в ідентифікації, оцінюванні та розробці й впровадженні заходів, спрямованих на їх зменшення.

Окремі методи управління соціальними ризиками, пов'язаними із втратою здоров'я, стануть предметом подальших наукових досліджень і вимагають ґрунтовного аналізу, розмежування сфер дії тощо.

Список використаної літератури

1. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну / У. Бек ; пер. с нем. – М. : Прогресс-Традиция, 2000. – 384 с.
2. Гидденс Э. Судьба, риск и безопасность / Э. Гидденс // TESIS. – 1994. – Вып. 5. – С. 107–134.
3. Lau, C. (1987) Risikodiskurse. Stuttgart: Suhrkampf.
4. Луман Н. Риск и безопасность / Никлас Луман // TESIS. – 1994. – № 5. – С. 107–134.
5. Хоминич И. П. О формировании и развитии системы медицинского страхования / И. П. Хоминич, Н. Ф. Челухина // Економічний часопис – XXI. – 2013. – № 3–4 (1). – С. 42–45.
6. Коваль Т. І. Суспільства знання і нові соціальні ризики [Електронний ресурс] / Т. І. Коваль – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Gileya/2013_70/Gileya70/F10_doc.pdf
7. Страхование : учебник для бакалавров / [под ред. Л. А. Орланюк-Малицкой, С. Ю. Яновой]. – М. : Изд-во Юрайт; ИД Юрайт, 2011. – 828 с. – (Серия : Бакалавр).
8. Соціальна політика та економічна безпека / [за ред. Є. І. Крихтіна]. – Донецьк : Каштан, 2004. – 336 с.
9. Альгин А. Риск и его роль в общественной жизни / А. Альгин. – М. : Мысль, 1989. – 187 с.
10. Зленко Н. Н. Риск в обществе и общество риска [Электронный ресурс] / Н. Н. Зленко. – Режим доступа : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/FilosNauk/2008_2/123.pdf
11. Федотов Д. Ю. Методы управления социальным риском / Д. Ю. Федотов // Известия ИГЭА. – 2003. – №3–4 (36–37). – С. 18–22.
12. Esping-Andersen, G., Gallie, D., Hemerijck, A. and Myles, J. (2002) Why we need a new welfare state. NY: Oxford University press Inc, 215 p.
13. Мешавкина Н. А. Социальный риск в современном российском обществе : дисс.... канд. социол. наук : 22.00.04 / Н. А. Мешавкина. – Уфа, 2006. – 144 с. РГБ ОД, 61:07-22/415.
14. Rosanvallon, P. (2000) The new social question: rethinking the welfare state. Princeton: Princeton University Press, 139 p.
15. Мачульская Е. Е. Социальный риск как объективная основа социального обеспечения / Е. Е. Мачульская // Вестник Московского университета. – 1999. – № 1. – (Серия 11, Право).
16. Роик В. Социальное страхование: теоретические и методологические основы / В. Роик // Человек и труд. – 2005. – № 2. – С. 23–30.
17. Шаварина М. П. Пенсійне страхування в контексті соціальних ризиків [Електронний ресурс] / М. П. Шаварина, Н. В. Шаманська. – Режим доступу : <http://www.pu.if.ua/depart/Finances/resource/file>.

18. ГОСТ Р 12.3.047-98 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.complexdoc.ru/lib>.
19. Мних М. В. Визначення ризиків та їх страхування / М. В. Мних, Н. М. Мних // Економіка. Фінанси. Право. – 2003. – № 10. – С. 37–39.
20. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків : навч. посіб. / [Л. І. Донець, О. В. Шепеленко, С. М. Баранцева та ін. ; за заг. ред. Донець Л. І.]. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 472 с.
21. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://proaudit.com.ua/buh/standart/p-s-bo-16-vitrati.html>.
22. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254_k/96-vr.

References

1. Beck U. (2000) Risk society. On the way to another modern. Moscow: Progress-Traditsiya, 384 p.
2. Giddens, E. (1994) The fate, risk and safety. *TESIS*, (5), pp. 107–134.
3. Lau, C. (1987) Risikodiskurse. Stuttgart: Suhrkamp.
4. Luhmann, N. (1994) The risk and safety. *THESIS*, (5), pp. 107–134.
5. Hominich, I. P. and Cheluhina, N. F. (2013) On the formation and development of health insurance. *Ekonomichny chasopis XXI*, 3–4 (1), pp. 42–45.
6. Koval, T. I. Knowledge society and new social risks [Internet]. Available from: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Gileya/2013_70/Gileya70/F10_doc.pdf.
7. Insurance: a textbook for undergraduates (2011) In: L. A. Orlanyuk-Malitskaya, S. Y. Yanova (Eds). Moscow: Izdvo Yurayt; ID Yurayt, 828 p.
8. Social policy and economic security (2004) In: E. I. Kryhtin (Ed). Donetsk: Kashtan, 336 p.
9. Algin, A. (1989) The risk and its role in public life. Moscow: Mysl', 187 p.
10. Zlenko, N. N. The risk in the society and the society of risk [Internet]. Available from: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/FilosNauk/2008_2/123.pdf.
11. Fedotov, D. (2003) Methods of social risk management. *Izvestiya IGEA*, 3–4 (36–37), pp.18–22.
12. Esping-Andersen, G., Gallie, D., Hemerijck, A. and Myles, J. (2002) Why we need a new welfare state. NY: Oxford University press Inc, 215 p.
13. Meshavkina, N. A. (2006) Social risk in modern Russian society: the dissertation ... of a candidate of sociology sciences: 22.00.04, Ufa, 144 p. RSL OD, 61:07-22 / 415.
14. Rosanvallon, P. (2000) The new social question: rethinking the welfare state. Princeton: Princeton University Press, 139 p.
15. Machulskaya, E. E. (1999) Social risk as an objective basis for social security. *Vestnik Moskovskoho universiteta*. Ser. 11, (1).
16. Roik, B. (2005) Social insurance: theoretical and methodological foundations. *Chelovek i trud*, (2), pp. 23–30.
17. Shavaryna, M. P., Shamans'ka, N. V. Pension insurance in the context of social risks [Internet]. Available from: <http://www.pu.if.ua/depart/Finances/resource/file>.
18. ГОСТ R 12.3.047-98 [Internet]. Available from: <http://www.complexdoc.ru/lib>.
19. Mních, M. V. (2003) The identification of risks and their insurance. *Ekonomika. Finansy. Pravo*, (10), pp. 37–39.
20. Donets, L. I., Shepelenko, O. V., Barantseva, S. M. et al. (2012) The justification of economic decisions and assessing of risks. Kiev: Tsentruchbovoyi literatury, 472 p.
21. Regulations (standard) of accounting 16 «Costs» [Internet]. Available from: <http://proaudit.com.ua/buh/standart/ps-bo-16-vitrati.html>.
22. The Constitution of Ukraine [Internet]. Available from: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254_k/96-vr.

Відомості про автора

А. Суханова, старший викладач, Національний університет державної податкової служби України, м. Ірпінь.